

Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretimi Plânlaştırma Esasları

Cavit BINBAŞIOĞLU

1. Öğretimi Plânlaştırma Güçlüğü

Birleştirilmiş sınıflarda öğretimin plânlaştırılması, diğer sınıflardan daha önemlidir. Bunu yapmak, başlangıçta birçok arkadaşlara güç gelir. Bu sebepten, öğretim verimsiz olur. Buna, okulun diğer problemleri de eklenirse okul işleri, içinden çıkılmaz bir hal alır.

Öğretim, esas itibariyle, bir "plânlaştırma" işidir. Öğretmenin öğretimdeki ustalığı burada görülür. Öğretim iyi plânlaştırıldığı nispette uygulama kolaylaşır ve çalışmalar zevkli geçer. Bu halde, öğretmenlik de mâna kazanır.

"Plân" konusunda çok basit olan ve bilimsel esaslara dayanmayan görüşler, okullarımızda, hâlâ hükmünü yürütmekte, gerçek anlamı ile "öğretim" de olmamaktadır. Genel olarak, öğretim metotlarımızın, öğretimi ezberciliğe teşvik ettiğini rahat rahat söyleyebiliriz.

"Plân yapmak", ders vermek gibi, her şeyden önce, bir "öğretim görüşü"ne dayanır. Bu sebeple, plân, yalnızca, bir "şekil"den ibaret görülmemelidir. Plân, birçok pedagojik fikirleri aksettiren bir mahiyet taşır. Yalnız, birleştirilmiş sınıflarda çalışan arkadaşlar değil, bütün meslektaşlar, bu gerçeği takdir edip uygulamaya başladıkları zaman, okullarımızdaki öğretim, büyük bir anlam ve değer taşıyacaktır. Plân, yalnızca yapılacak işlerin bir sırası gibi görüldüğü ve bilindiği müddetçe ezbercilikten kurtulup öğrencilerin kafasına, gönüllerine, el ve kollarına hitabeden, topyekûn davranışın değiştilmesini hedef tutan gerçek bir öğretime kavuşamıyacağız.

İyi bir plân yapmak, iyi bir öğretim görüşüne dayanır. Bunda karşıımızdaki sınıfların az veya çok olmasının fazla bir önemi yoktur. Bu görüşler yanında biraz plânlı ve programlı çalışma alışkanlığını kazanmak, birçok meselelerin çözümlenmesine yeter.

2. Öğretimi Plânlandırmada Genel Esaslar

1. İyi bir öğretim, geniş ölçüde, öğrenci ilgisine dayanır. Bu sebeple, öğrenci, öğreneceği konuyu niçin öğreneceğini bilmelidir. Bu, konuya karşı, kuvvetli bir istek uyandırmakla olur. Bu ilkenin, gerek yıllık plânların yapımında ve gerekse günlük işlerin plânlandırılmasında her an göz önünde bulundurulması gerekir.

2. İyi bir öğretim, iyi bir çevre içinde, öğrencinin bir problemi kendi kendine çözmesi suretiyle olur. Konuyu öğrenecek olan öğrencinin kendisidir. O, konusu, çeşitli tabiat varlıkları veya kaynaklarla doğrudan doğruya temasa gelerek öğrenecektir. Ders kitabının sınırları dışına çıkmayan bir öğretim, kısır ve sakattır. Gerçekte öğrenilecek şey, bilginin kendisi değil, öğrenilme

yoludur. Belli görüşlere ulaşmak, gerekli alışkanlık ve maharetlere sahip olmak da bu arada söylenebilir.

Öğretmen, kendisi de dahil, kullanılan bütün araç ve gereç, bu sonucu ortaya koymak için birer "vasıta"dan ibarettir. Bu bakımdan, yeni okulun rolü, öğrencilerin "iyi çalışma alışkanlığı" kazanmasında toplanabilir.

Bu görüş, öğretimin plânlanmasına önemli etki yapabilir. Öğretimi, "kitapta yazılı olanların zihinden tekrarı" anlamında anlıyan bir kimse için, belki, öğretimi plânlandırmaya da ihtiyaç yoktur; fakat, yukardaki görüşü benimseyen bir kimsenin, belki her şeyden önce, ciddi çalışması, ne yapacağını ve nasıl yapacağını bilmesi gerekir.

3. Plân yapmak, yapılacak bir işin bütün ayrıntılarını göstermek anlamına da alınmamalıdır. Böyle plânları hazırlamak, cidden güçtür. Böyle hazırlanan plânlara, öğretimin gidişi içinde esasen uygulanamaz, akla gelmedik sebeplerle çeşitli değişikliklere uğrayabilir. Plânda, daima, önemli noktalar belirtilmeli ve öğrenci, bildikleri vasıtasıyla yeni bir şeyi âdeta keşfetmeye, müspet bir eser ortaya koymaya sevkedilmelidir. Bu anlamda olmak şartıyla, ders kitaplarına konacak "çalışma ve araştırma soruları", öğretmenin plânı yerine geçebilir. Öğretmen, ayrıca lüzumlu göreceği hususları, buna ekliyebilir; fakat, bu çeşitli kitaplar, henüz ilkokullarımızda yoktur. Ders kitaplarında bir "hazırlık" olarak sorulan sorular, çocuğu öğrenmeye sevkedecek bir "çalışma ve araştırma" sorusu olmaktan uzaktır. Bunların pek çoğu, bir "imtihan sorusu" karakterindedir.

4. Yukardaki maddeden de anlaşılacağı üzere, plân yapmak, gerçekte öğretmen için değil, öğrenci içindir. Öğretmenin, öğrencinin öğrenmesini sağlayacak şekilde hazırlayacağı plân, kendisinin de plânı olacaktır. Bu, alışık olduğumuzdan farklı bir görüşü ifade eder.

5. Öğretmenin yapacağı plânlara, üzerinde işlenerek geliştirilmek suretiyle — çevreye göre mümkün olan değişiklikler de yapılarak — ileriki yıllarda da kullanılabilirdir. Meseleleri "şekil" tarafından görenlerin bu noktaya itiraz edeceklerini biliyorum. Bunun böyle yapılmasını hayatın normal bir hali olarak kabul edebiliriz. Bu, her sınıf, bilhassa birleştirilmiş sınıfları idare eden arkadaşlar için bir zarurettir. Şartlar değişmediği müddetçe iyi işlenmiş plânlardan gelecek yıllarda faydalanılmasından daha tabii bir şey olamaz. Bunun için plânları, her yıl bir tarafa kaldırıp atılan defterlere değil, dosya kâğıtlarına, hattâ biraz sonra açıklıyacağımız, kartlar üzerine yazmalıyız. Bunlar, fiş şeklinde olduğu için daha kullanışlı olabilir. İlerde bunlar, alfabetik bir sıraya da konabilir. Çünkü, bu şekil plânların "gün" ile ilgisi yoktur. Bunların her biri, ayrı birer konu plânıdır. Her konu, her yıl nasıl olsa işlenecektir. Bir konuyu

hangi gün işlemeyi uygun görüyorsak, o gün, o fişi, o günün "plân" kâğıdına ekleriz.

Ömrünün iki üç yılını böyle ciddi çalışmalara veren bir arkadaş, her yıl, tecrübeleriyle zenginleştireceği bu materyallerden, meslek hayatının sonuna kadar faydalanabilir. Böylece, her yıl yeniden yapılan ve esasen pedagojik bir görüşten de mahrum bulunan plânın yerini, daha mânalı plânlar almış olur. Bu konu plânlarına "özel çalışma plânı" veya "özel çalışma fişleri" yahut "özel çalışma kartları" diyebiliriz. Bu, modern öğretim sistemlerinde de uygulanmaktadır ve öğrenmenin psikolojik esaslarına dayanır.

3. Öğretim Plânlarının Hazırlığı:

Öğretimin plânlaşması, haftalık ders dağıtım çizelgesinin iyi hazırlanmasına bağlıdır. İlkokul programında, her dersin haftada kaç saat okutulacağı tesbit edilmiştir. Bunun miktarını değiştirmek elimizde değildir. Sınıflarımızın durumuna ve çevremizin diğer özelliklerine göre, derslerin hafta içindeki yerlerinde değişiklik yapmak elimizdedir. Bunu yaparken, birleştirilmiş sınıflarda, aynı saatlere, her sınıfın aşağı yukarı aynı karakterde olan derslerini getirmekten çok fayda vardır. Buna göre, meselâ, dersanemizde, her sınıfa aynı ders saati için matematik, yazı, resim, okuma gibi bir ders koyabiliriz. Bu takdirde, işlenen konular arasında da bir benzerlik veya uygunluk bulunmasına da ihtiyaç vardır. Konular, birbirine ne kadar çok yakın olursa bu, o kadar iyi olur. Bu da yıllık plânı yaparken düşünülecek bir husustur.

Konuları birleştirmenin lüzumlu olduğunu belirttik. Bunu yapmak, bir hayli zor ise de, büsbütün imkânsız değildir (*). Bu plânda, her sınıfta okutulacak benzer konular, bir ünite teşkil edebilecek şekilde bir araya getirilir. Bu hale getirilen bir plân, tabii olarak, sınıflara göre, gittikçe güçleşen bir plân olur. Böyle bir plân, öğretimi uygulamada da çok kolaylıklar sağlar. Çünkü, dersin başlangıcında bütün sınıflara aynı anda özlü bir giriş yapılır. Bu, zamandan kazandırır. Sonra, konunun basit kısımları, bütün sınıflarda aynı anda ve aynı şekilde bütün sınıflarla birlikte işlenir. Küçük sınıflara, verilmesi gereken kadar bilgi verdikten sonra, onlara önceden tasarlanmış ödevler vererek yüksek sınıflarla konuyu işlenmeye devam edilir.

Ünite plânı, öğretim ünitelerinin tesbit edilen müddet içinde nasıl bir seyir takibedeceğini ana çizgileriyle belirten bir plândır ve bunu, yalnız birleştirilmiş sınıflarda birinci devre için uygulamak doğru olur. Bununla, bilinen tipte bir ünite plânı kastetmediğimizi söylemeliyiz. Bu ünite plânı, birinci devre öğretimine istikamet veren ve müddeti içinde derslerin nasıl bir gidişle işleneceğini belirten genel bir plândır. Müddeti içinde yapılacak işlerin, hangi gün, nerede, hangi araç ve gereçlerle yapılacağını gösterir; fakat, nasıl yapılacağını açıklamaz. Bu, günlük plânın işidir ve ancak o zaman kararlaştırılır.

(*) Bu amaçla, tarafımızdan "Köy ve Şehir Okullarının Bütün Sınıfları İçin Yıllık Çerçeve Plân" adlı eser yayımlanmıştır.

(**) Bu yazıda bahsedilen fikirlerin örnekleri, "Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim Rehberi" adlı kitabımızda sunulmuştur.

hr. Plânın kısımları, 1) Ünitinin amacı, 2) Ünitinin işleme esnasında yapılacak işler, 3) Ünitinin işlenmesinde kullanılacak araç ve gereçlerden ibarettir.

Bir de günlük plân vardır. Günlük işlerimizde en çok başvuracağımız budur. Bu plânın iki kısmı bulunur: 1) Asıl plân, 2) Ekler. Asıl plân kısmında her gün, her ders saatinde, yapılacak işlerin kaydı yapılır. Bunun hepsini bir sahifeyi geçmeyecek şekilde hazırlamayı bir alışkanlık haline getirmeliyiz. Bu plânda, öğrencilerin kendi kendilerine çalışacakları konuları ne şekilde öğrenecekleri yer almaz. Bunların yukarıda belirttiğimiz özel çalışma plânına göre yapılacağı kaydedilir. Çalışmanın sonunda, bu plân da esas plâna eklenir. Gezi, deney ve araştırma plânı gibi plânlar da ayrı kâğıt veya kartlara yazılarak günlük plâna eklenir. Kitabın belli sahifesinden verilecek araştırma ödevlerinin de yalnızca "sayfa"sı buraya kaydedilir.

Plânın asıl kısmına genel olarak maharet dersleri yazılır. Bunda, yapılacak işlerin sırası ve öğrencilerin yapacağı işler ve yapılış şekli yer alır. Türkçe, matematik, resim, yazı, tarım v. b.

Özel çalışma plânlarının hazırlanması, bilhassa, çok önemlidir. Bunlar, çocukların kendi hayatlarındaki tecrübelerden faydalanmalarına imkân vermeli; çocukların bir kaynağa bakarak bilgileri, kendi kendilerine bulacak veya terkip edebilecek şekilde hazırlanmalıdır (**).

Birleştirilmiş sınıflarda öğretimin plânlaştırılması konusunda, şimdilik belirtilebilecek esaslar bunlardır. Bunların uygulanması da şüphesiz, bunlar kadar önemlidir. Bunları denemelerle müşahhas hale koymak veya deneme eserlerine başvurarak görmek, onların hatalı taraflarını bulmak da bu işin içinde çalışan arkadaşlara düşer.

İlk Öğretim, 15 Nisan 1962, Sayı: 503